

2. Veldhoven in Beeld : Stoomzuivelfabriek St.Jan

Het gebouw van stoomzuivelfabriek St Jan en de KI

In de achttiende en negentiende eeuw al vormt boter een belangrijke inkomstenbron voor boeregezinnen. In die tijd werd op veel boerderijen de melk verwerkt tot boter en verkocht op een botermijn in de eigen gemeente waar lokale handelaren en kruideniers het kopen. Karnen en verkopen van boter is vaak de taak van de boerin, waardoor boer en boerin financieel gelijkwaardige partners waren. Heel geëmancipeerd voor die tijd.

Florerende handel

Vanaf 1870 wordt de boterhandel in Zuidoost Brabant steeds belangrijker. Er wordt geïnvesteerd in melkcentrifuges (karntonnen) die worden aangedreven door eigen spierkracht of door een hond in een tredmolen. In 1893/1894 komt de fabrieksmatige productie van boter op gang. Boeren sluiten zich aan bij coöperatieve verenigingen van boeren. (De Veldbloem, De Verenigde Landbouwers, De Sint Jansvereniging en De Lindebloem). De rol van de boerin is daarmee uitgespeeld.

Nieuwe coöperatie

De genoemde coöperaties verenigen zich samen met De Klaverbloem uit Wintelre tot een nieuwe coöperatie om te komen tot een stoomzuivelfabriek. De aandrijving van de grote centrifuge geschiedt nu met een stoommachine. Aan de St Janstraat in Oerle wordt de fabriek gebouwd en op 1 juli 1917 treedt deze in werking. Deze schaalvergroting zorgt ervoor dat dagelijks 15.000 liter melk wordt opgehaald. De melkcentrifuge heeft een capaciteit van 4.000 liter per uur. De 12.000 liter ondermelk (melk die overblijft na onttrekken van de room) gaat terug naar de boeren als voer voor de varkens en kalveren.

In 1957 neemt Campina uit Eindhoven, bij een volgende schaalvergroting, de activiteit over en komt de fabriek stil te liggen.

Kwaliteit van de veestapel

Vanwege het belang van de boterfabricage is er ook veel aandacht voor de kwaliteit van de veestapel. Al vanaf de helft van de 19e eeuw worden regionale keuringen gehouden om te bepalen welke stieren gebruikt mogen worden voor het bevruchten van de koeien. Een aantal boeren specialiseert zich in het fokken van deze zogenaamde spring-stieren. Goedgekeurde springstieren zorgen voor het inkomen deze boeren. In sommige andere gemeente zorgt de overheid voor een aantal stieren voor algemeen gebruik.

Kunstmatige inseminatie (KI)

Het eerste kalf in Nederland dat voortkomt uit kunstmatige inseminatie wordt rond 1935 geboren. In de Kempen komt KI in de jaren na de Tweede Wereldoorlog in beeld. KI werd gestimuleerd door de overheid omdat op deze manier overdracht van besmettelijke ziekten makkelijker te voorkomen zijn. In 1948 start een KI-station in de boerderij links naast de stoommelkfabriek St. Jan. In 1957 wordt dit fabrieksgebouw door KI Zuid Nederland overgenomen. Aan het pand worden een stal en een laboratorium voor het controleren, invriezen en bewaren van het stierensperma toegevoegd. In de weiden achter de gebouwen zijn de vaak indrukwekkende stieren te bewonderen. In de loop van de tijd groeit het aantal personeelsleden. De inseminatoren bezoeken de boeren om de tochtige koeien kunstmatig te bevruchten. Men hoeft niet meer zoals eerder met de koe naar de stier. In het begin is hier veel weerstand tegen, vooral van boeren die zelf een springstier hadden. Het KI-station heeft bestaan tot 1996. De gebouwen zijn jaren later gesloopt en vervangen door nieuwbouw waarin Gezondheidscentrum Oerle is ondergebracht. De voorgevel van dit pand doet nog denken aan het oorspronkelijke gebouw. Op de plaats van de stallen en de weiden is nu Oerle-Zuid gebouwd, waarvan de straatnamen herinneren aan de vroegere activiteiten. De weilanden liepen tot de rotonde die de Zilverbaan met de Oersebaan verbindt.